

KİTABXANAŞÜNASLIQ

UOT 02

Pərviz Kazimi

tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent.,

Bakı Dövlət Universiteti

İradə Rəsuli

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent.,

ADMIU

pkazimi@mail.ru

MÜASİR RƏQƏMSAL MƏKANDA KİTABXANALARIN MONUMENTAL FUNKSİYASI

Açar sözlər: *monumental funksiya, muzey kitabxanalar, muzeylərin kitabxanaları, muzey fəaliyyəti, kitabxana səngiləri.*

Ключевые слова: *монументальная функция, музей, библиотека, библиотеки музеев, музейная деятельность, библиотечные выставки.*

Keywords: *monumental function, museum, library, museum libraries, museum activities, library exhibitions.*

Kitabxananın sosial funksiyaları kitabxanaçılıq nəzəriyyə və təcrübəsinin çox mühüm problemlərindən biridir. Bu problemin hərtərəfli tədqiq kitabxananın sosial rolu, kitabxanəvə cəmiyyət, kitabxanəvə informasiya, kitabxanəvə oxucu, kitabxanəvə kütləvi mədəniyyət problemlərindən öyrənməyə imkan verməklə yanaşı müasir cəmiyyətdə kitabxanaların yerini və ictimai rolunu müəyyənləşdirməyə də şərait yaradır. Bunun layanəsi kitabxanaların monumental funksiyası vaxtaşırı tədqiq olunmuş və onubir çox hallardakı kitabxanaların sosial funksiyalarının tərkib hissəsi kimi təqdim edilmişlər.

1999-cu ildə Azərbaycan Milli Məclisi “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunu qəbul etdi. Bu qanun qəbul edilərkən respublikanın kitabxanalarının təcrübəsi, kitabxanaşünaslığın elm və tətbiqi cəhətləri, kitabxanaların milli xüsusiyyətləri və onların əhəmiyyəti nəzərə alınmışdır. Bu qanundakı kitabxanaların cəmiyyətdəki rolu əsas götürülmüş, sosial institut kimi fəaliyyəti ön plana çəkilmişdir.

Qanunda yazılır: “Kitabxana elm, informasiya, mədəniyyət, təhsil və tərbiyə müəssisəsi kimi çap əsərlərini və digər informasiya daşıyıcılarını toplayıb mühafizə edən, onların sistemli ictimai fəaliyyətini təşkil edən, cəmiyyətin intellektual və mədəni potensialının inkişafına xidmət göstərən sosial institutdur”. Göründüyü kimi, qanundakı kitabxananın beş sosial funksiyası: elm, informasiya, mədəniyyət, təhsil və tərbiyə funksiyaları göstərilmişdir. Kitabxanaların məxsus funksiyalarının müəyyənləşdirilməsində Azərbaycan konsepsiyasında hədəfə çatdırılması diqqət cəlb edir. Kitabxana nəzəriyyəsinə göstərilən monumental funksiya “kitabxana işi haqqında qanunun” göstərdiyi sosial funksiyaların hər beş istiqamətinin həyata keçirilməsində iştirak edir.

Mədəniyyət funksiyası kitabxananın sosial funksiyaları içərisində ən önəmli yer tutur. Bunun başlıca səbəbi mədəniyyət funksiyasının kitabxananın digər funksiyalarının formalaşmasına mayaxından kömək etməsi və onlarla çoxdərəcəli əlaqələrinin olmasıdır.

Məlumdur ki, kitabxanaların mədəniyyətin mühüm və ayrılmaz sahəsi, mədəni inkişafın əsas göstəricilərindən biridir. Həmçinin kitabxana öz növbəsində bəşəriyyətin yaratmış olduğu mədəni sərvətlərin qoruyucusu və yayıcısıdır. Deməli, kitabxanaların mədəniyyətimizin ayrılma tərkib hissəsi olmaqla yanaşı, həm mədəniyyətin yayılmasının əsas vasitəsidir, bazasıdır.

Görkəmlifilosoflar, pedaqoqlar, sosioloqlar, humanitarelmsahəsininböyükxadimlərikitabxanalaraideal, universal şəxsiyyətinformalaşması vasitəsi, təhsilvə tərbiyə müəssisəsikimibaxmışlar.

Mədəniyyətsırfsosialhadisə olub, insanlarınhəyatvə fəaliyyətiilə əlaqədardır. Mədəniyyət özündə ümumbəşəridəyərləricəmləşdirdiyindən xalqların intellektual inkişafınaböyük təsirivardır.

Dünyada 6 milyard kitab fonduna malik 1 milyondan artıq kitabxana vardır. Heç bir mədəniyyət sahəsi belə böyük şəbəkəyə malik deyildir. Kitabxanalar həmçinin ən böyük oxucu auditoriyasına malikdir. Bütün bunlara görə ki, kitabxana quruculuğunu inkişaf etmiş ölkənin mədəni inkişafının əsas göstəricisi kimi xarakterizə edirlər.

Kitabxanalar bəşəriyyətin mədəni sərvətlərinin, xalqların mədəni irsinin saxlayıcısıdır. Xüsusilə milli kitabxanaların fondunda müasirliklə yanaşı keçmiş də qorunub saxlanılır. Onlar müasir dünyada elm, ədəbiyyat və mədəniyyətin təbliğatçısı, yayıcısı olmaqla, keçmişin də təbliğatçısı kimi çıxış edir, informasiya yayırlar. Kitabxanalar mədəniyyətin mühüm sahəsi kimi öz mədəni funksiyasını başqa mədəniyyət müəssisələri: klublar, mədəniyyət sarayları, teatrlar, muzeylər və s. qarşılıqlı əlaqədə həyata keçirirlər.

Ölkəmizdə kitabxana işinin komputerləşdirilməsinə ilk dəfə başlayan respublikamızın ən böyük ali məktəb kitabxanası Bakı Dövlət Universitetinin elmi kitabxanası olmuşdur. Kitabxananın komputerləşdirilməsi işi 1999-cu ildə universitetin kitabxanaçılıq fakültəsində, kitabxanaşünaslıq kafedrasının yanında yaradılmış “Kitabxana işinin komputerləşdirilməsi” elmi-tədqiqat laboratoriyası tərəfindən həyata keçirilir. Laboratoriyanın yüksək elmi potensialı bu işin müvəffəqiyyətlə yerinə yetirilməsinə böyük ümidlər verir.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 26-cı maddəsinin 2-ci bölməsində oxuyuruq: “Dövlət hər kəsin hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsinə təminat verir”. 47-ci maddəyə görə hər kəsin fikir və söz azadlığı, 50-ci maddəyə görə məlumat azadlığı, 51-ci maddəyə görə hər kəsin yaradıcılıq azadlığı vardır. Demokratik cəmiyyətin atributlarından biri olan, sosial institut kimi formalaşan kitabxanalar müasir şəraitdə konstitusiyamızın əsas müddəalarını yerinə yetirmək üçün cinsindən, yaşından, milliyyətindən, təhsilindən, siyasi mənsubiyyətindən, dini mənsubiyyətindən asılı olmayaraq hər bir vətəndaşa xidmət etməli, hər bir vətəndaşın informasiya tələbatını ödəməlidir.

Azərbaycan Respublikasının “Kitabxana işi haqqında” qanununda göstərilirdiyi kimi: “Kitabxanalarda mühafizə olunan mədəni sərvətlərdən və informasiya vasitələrindən istifadə hamı üçün açıq olmalıdır.

Informasiya, mədəniyyət və təhsil-tərbiyə müəssisəsi kimi universal kitabxanaların qarşısında ümummilli, dövlət əhəmiyyətli çox böyük vəzifələr durur:

1. Universal kitabxanalar bütün kateqoriyalardan olan oxuculara, onların istənilən informasiya sorğularına (peşə, istehsalat, elmi-tədqiqat, təhsil, yeri gəldikcə, xüsusi) xidmət etməlidir. Universal kitabxanalar həmçinin şəxsiyyətin hərtərəfli inkişafında, fasiləsiz təhsil prosesində iştirak etməli, şəxsi təhsilin təşkilatçısı olmalıdır.
2. Universal kitabxanalar qarşılarına qoyduqları vəzifələrin böyüklüyü, ümummilli, ümumdövlət əhəmiyyətli xarakter daşması ilə əlaqədar, zəngin, universal və həmişə dinamik kitab fonduna malik olmalı, öz fondunda yerləşdiyi regionun şəraiti, tələbatı ilə bağlı bütün elm sahələrinə dair ədəbiyyatı toplamalıdır;
3. Universal kitabxanalar şəbəkəsi ölkənin inzibati ərazi prinsipinə əsasən yaradılır və uyğun olaraq yerləşdiyi regionun iqtisadi, mədəni həyatında yaxından iştirak etməlidir.
4. Vahid kitabxana sistemində aparıcı halqa olan universal kitabxanalar ölkə, muxtar respublika, rayon, şəhər miqyasında oxuculara xidmət işinin əlaqələndirmə mərkəzi

olduğuna görə, bu mühüm işin təşkili üçün ciddi təşkilati, inzibati, elmi-metodik tədbirlər həyata keçirilməlidir.

Bütün vəzifələr kompleks şəkildə bir-biri ilə əlaqədar həyata keçirilməlidir ki, insanların hərtərəfli ahəngdar inkişafına kömək etsin.

Bildiyimiz kimi incəsənət, arxitektura, tətbiqi sənət və bir sıra digər sahələrdə çap olunan kitab məhsulları ənənəvi olaraq kitabxanalarda xüsusi rejimdə mühafizə olunur və xidmətə verilir. Bir sıra kitabxanalar bu sahədə ixtisaslaşır və bir çox kitabxanaların incəsənət sahəsində ədəbiyyatı xüsusi fondlarda saxlaması və xüsusi oxucu zəlləri yaratması təcrübəsi də məlumdur. Bu növ nəşrlər əsasən bahalı, yüksək poliqrafiya məhsulları və məhdud tirajlı nəşrlərdir. Komplektləşmə zamanı bütün kitabxanaların fonduna daxil olması əksər hallarda mümkün olmur. Kütləvi oxucu tələbi baxımından isə bu növ ədəbiyyat daim aktualdır. İncəsənət, rəngkarlıq, memarlıq, musiqi, heykəltəraşlıq və s. bu kimi mövzulara olan sorgular bütün hallarda mütəxəssis sorguları olmur. Kütləvi oxucu sorgularında bu növ sorguların xüsusi çəkisi yüksəkdir. Müasir oxucu yüksək mədəni və intellektual səviyyələrə çatmaq məqsədi ilə geniş oxucu marağı formalaşdırır. Müasir informasiya istehlakçısı dünya muzeylərində saxlanılan incəsənət əsərlərinin orijinalını muzeyləri gəzərək görmək və dəyərləndirmək imkanında deyil. Çox sayda oxucu, o cümlədən də mütəxəssislər bu növ materiallarla kitabxana fondu vasitəsi ilə tanış olur.

Son illər global informasiya məkanında sənət əsərlərinin təqdim və təbliği yeni vüsət almaqdadır. Bu istiqamətdə bir sıra kitabxanalar muzeylərlə rəqabət edir, bir sıra hallarda maraqlı yaradıcılıq əməkdaşlığı müşahidə olunmaqdadır.

Britaniya kitabxanası öz kitabxana saytında (www.flickr.com) yüz min şəkil yerləşdirilmişdir. Bunların içində XIX əsrdə Dünya Coğrafiya Cəmiyyətinin tədqiq etdiyi çox nadir şəkillər də yer alır. Sayta yerləşdirilmiş şəkillər bir tərəfdən fondada olan unikal foto, qravür, xəriyə və rəsm əsərlərini nümayiş etdirir, digər tərəfdən ölkə elminin tarixi nailiyyətlərini təqdim edir və mütəxəssislərə müasir informasiya xidmətini göstərməyə nail olur. Eləcə də dünya şöhrətli "Tate" muzeyi qalireyadan 70 min yüksək keyfiyyətli incəsənət əsərini öz saytında açıq əlçatırılıqda yerləşdirdi. Burada Qoqen, Van Qoq, Rembrant, Renuel və digər məşhur rəssamların əsərləri nümayiş olunur. Əsərləri nəinki onlayn rejimdə görmək eləcə də yüksək keyfiyyətli surətlərini də çıxarmaq olar. Muzey bu kimi fəaliyyəti ilə Britaniya kitabxanasının qarşıya qoyduğu eyni məqsədləri daşıyır. Metropoliten muzeyi (www.metmuseum.org) 422 sərgi ekspozisiyasının kataloqunda PDF formatında, onlayn rejimdə təqdim edir. Kataloqları köçürmək, of-layn istifadəsi də mümkündür.

Salamon Quggenxaym muzeyinin rəsmi saytında Edvard Munka, Frensis Bekon, Vasili Kandinskinin və bir çox görkəmli şəxsiyyətlərin əsərləri və albomlarını açıq istifadəyə qoymuşdur (www.guggenheim.org). "Qetti" muzeyi 250 adda incəsənətə aid çap olunmuş albomu rəqəmsallaşdıraraq rəsmi saytında açıq istifadəyə qoyur. (www.getty.edu) Bu sənətseverlər üçün çox böyük hədiyyə kimi qiymətləndirilir.

Beləliklə dünyanın ən məşhur muzeylərində olmaq istəyən sənət həvəskarları, sənətşünaslar, mütəxəssislər artıq xüsusi zəhmətlər çəkmədən buna nail ola bilərlər. Rəqəmsallaşdırılmış sənət əsərlərinin açıq əlçatırılıqda yerləşdirilməsi muzey fəaliyyətinin imkanlarını genişləndirir və ona kitabxanaya mənsub funksiyalar yerinə yetirmək imkanı verir.

Məlumdur ki, muzeylər saxlayıcılarında olan bütün əsərləri nümayiş etdirə bilmirlər. Buna görə də vaxtaşırı müxtəlif ekspozisiyalar təşkil edərək saxlayıcılarında olan əsərləri tədricən nümayiş etdirmək imkanı əldə edirlər. Bir sıra böyük muzeylərdə bəzi sənət əsərləri və qiymətli materiallar illərboyu nümayiş oluna bilmir. Bundan fərqli olaraq kitabxanalar fondunda olan materialları bütünlüklə istifadəyə vermək məcburiyyətindədir. Kitabxana fəaliyyəti ilə muzey fəaliyyətinin prinsipial fərqi də məhz bundadır.

Dünya təcrübəsini öyrəndikcə kitabxanaların müzeylərlə bir çox hallarda rəqabət etdikləri belə üzə çıxır. Məlum olur ki. Yeni kommunikasiya və texnoloji imkanlar kitabxana-informasiya fəaliyyətini yeni şərtlərlə qarşı-qarşıya qoyur. Bu yeni şərtlərə uyğun öz fəaliyyətini qura bilən müəssisələr öz uğurlu fəaliyyətini davam etdirirlər.

Muzey fəaliyyətini genişləndirməkdə olan bir sıra kitabxana müəssisələri kitabxanaların monimental funksiyalarının həyata keçirilməsi sahəsində əməli işlərini həyata keçirmiş olurlar. Bu baxımdan milli adət ənənlərin, milli geyim, milli mətbəx, milli musiqi, milli arxitektura və bir sıra digər milli-mədəni identifikliyin ifadəçisi olan obyektlərin rəqəmsallaşdıraraq kitabxana saytlarında, elektron fondlarında (kitabxanada) xüsusi səhifələr şəklində təqdim və təbliğ edirlər. Bu işdə Milli Kitabxanaların fəaliyyəti daha qabarıq üzə çıxır, əhəmiyyətli və diqqəti cəlb edir.

Kitab məhsulunun sürətlə artımı, ənənəvi kitab fondlarının sürətlə böyüməsi kitabxanaları həlli çətin olan texniki problemlərlə qarşı-qarşıya qoyur. Bu baxımdan problemin elmi-nəzəri təhlili və həll olunması istiqamətində rəşional təkliflərin işlənilib hazırlanması çox əhəmiyyətli və diqqəti cəlb edir.

Qarşıya qoyulan problemin həlli istiqamətində kitabxana-informasiya müəssisələrinin dünya təcrübəsinin öyrənilməsi və kitabxanaların tarixi ənənə və missiyasının təhlili bir sıra ümumiləşmələr etməyə imkan verir.

Kitabsaxlayıcı funksiyası daşımayan respublika kitabxanaları, eləcə də iri kitabxanalar nəhəng kitab fondları yaratmaq əvəzinə, geniş informasiya massivləri ilə işin elmi-praktiki təşkilini həyata keçirməlidir. Bu istiqamətdə əhəmiyyətli hesab etdiyimiz fəaliyyət – kitabxanaların monimental funksiyalarının həyata keçirilməsidir. Kitabxana müəssisələri bu növ fəaliyyətlə tarixən məşğul olmuş və bir çox ənənələr yaratmışdır. Lakin müasir dövrdə kitabxana-informasiya müəssisələrinin yeni texnologiyaların, yeni kommunikasiya vasitələrinin, genişlənən sosial şəbəkələrinin tələbləri çərçivəsində fəaliyyəti yeni imkanlar əldə edir və yeni məzmun daşıyır.

Kitabxanaların sosial institut olması və qarşıya qoyduğu vəzifələrin məcmusunda monimental fəaliyyəti əsasən 3 istiqamətə bölmək olar.

1-Milli mədəni dəyərlərin öyrənilməsi və təbliği.

2-Qəbul edilmiş dünya mədəni dəyərlərinin öyrənilməsi və təbliği.

3-Preoritet istiqamətlərdə mədəni dəyərlərin öyrənilməsi və təbliği.

Kitabxanalar növündən və yerləşdiyi ərazidən asılı olmayaraq gündəlik fəaliyyətində monimental funksiyasını həyata keçirməkdədir. Mərkəzi kitabxalalardan başlayaraq filial kitabxanalarına qədər bütün kitabxana informasiya müəssisələri sərgi və muzey fəaliyyəti ilə ya daimi, yada sistemətik olaraq məşğul olurlar. Sərgi və muzey ekspozisiyaları ilə məşğul olmaq təcrübəsi kitabxanaların milli-vətənpərvərlik təbliğatı çərçivəsində həyata keçirilir və hazırkı məqalə bu təcrübənin öyrənilməsinə həsr olunub.

Müasir kitabxana, yalnız oxucunun və kitabla ünsiyyətin ənənəvi yeri deyil, bu informasiya mərkəzi, mətbuat vasitələri ilə təchiz olunmuş, ənənəvi və müasir informasiya daşıyıcıları olan müxtəlif növ kompüter proqramları sisteminin tətbiq edilmiş müəssisə, elektron kataloq və internetlə təchiz edilmiş bir məkandır. Kitabxana həmçinin, mədəniyyət mərkəzi olub, əhalinin ünsiyyət etdiyi və asudə vaxtlarını məzmunlu keçirmək üçün bir məkandır. Bütün bunlarla yanaşı müxtəlif emosional təsir formaları və zamanın tələbatına uyğun olaraq oxucuların da dəyişilməsi prosesi baş verməkdədir. Məlumdur ki çox az müddət əvvəl kitab sərgilərinin ekspozisiyalarında yalnız bir qayda olaraq çap məhsulu istifadə edilirdi, lakin bu gün də, bu məqsədlə muzey xarakterli, maddi mədəniyyət əşyaları və müasir tədris vasitələrindən, kompüter oyunları və CD-lərdən geniş şəkildə istifadə olunur. Müxtəlif mədəniyyət qurumlarının effektiv inteqrasiyası özünü muzey və kitabxanalar təcrübəsində də məzmunlu şəkildə göstərməkdədir. Azərbaycanda son illər kitabxana təcrübəsində həyata keçirilən kitab sərgiləri və

təqdimatları zamanı sözün əsl mənasında muzey ekspozisiyaları yaradılır ki bu sahədə fəaliyyət ildən ilə genişlənir, əhatəli məzmun daşıyır.

Müasir mədəniyyətin inkişafında integrasiya meyilləri ilə yanaşı, digər amillər də inkişaf edir. Bunlara kulturoloji xüsusiyyətlər, kitabxanaların və muzeylərin çoxalması və yayılması tendensiyalarını göstərmək olar. Kitabxanalarda diyarşünaslıq informasiyasının fəvqəladə artması müasir dövrü xarakterizə edir və müasir kitabxana fəaliyyətində əhəmiyyətli rol oynayır. Son illərdə məlumat axtarışı, arxiv işi, muzey fəaliyyəti sahəsində tədqiqat işləri ilə yanaşı ənənəvi diyarşünaslıq əsərlərinin toplanması, saxlanılması və təbliği sahəsində kitabxana tədqiqatları xeyli irəliləyərək tez-tez gündəmə gəlir. Nəşr edilmiş sənədlərin (hərşeydən əvvəl yerli sakinlərin şəxsi arxivləri hesabına) miqdarının artması, informasiya kütləsinin son dərəcə artması, kitabxanaların özləri tərəfindən həyata keçirilən tədbirlər diqqəti cəlb edir. Məsələn, sənədlər, tarixi hadisə və kənd sakinlərinin əhəmiyyətli hesab etdikləri təqvimlərlə əlaqədar materiallar, müharibə iştirakçıları, əmək veteranlarının lent yazıları, xatirələri əks olunmuş bütün materiallar kitabxanalarda təmərgüzləşir və burada zəngin diyarşünaslığın məlumat bazasını yaradır. Bu həmçinin kəndin və hər hansı bir regionun genoloji "ağacını", böyük ailələrin şəcərəsini, mənəqənin kiçik tarixçəsini əhatə edən bir muzey materiallarının ekspozisiyasını yaratmaq imkanı deməkdir.

Kitabxana və muzey işinin inkişafı müasir dövrdə bütövlükdə cəmiyyətin ehtiyaclarının dinamikasıyla və mədəniyyət sahəsində baş verən transformasiya prosesləri ilə, sosial dəyişikliklərlə xarakterizə edilir. Hazırda bütün dünyada "informasiya mərkəzi", "kitabxana", "muzey", "arxiv", "xatirə mərkəzi" kimi anlayışların qarşılıqlı yaxınlaşması baş verir. Birlik, muzey, kitabxana və onun funksiyalarının XX və XXI əsrin astanasında bir qurumun, bir mədəniyyət institutunun çərçivəsində cəmiyyətin inkişafının səciyyəvi cəhətidir. Bunun əsas səbəbi mədəniyyət sahəsinin, qloballaşma və integrasiya proseslərinin sürətli inkişaf ilə bağlı olduğu iddia edilir. Mürəkkəb müasir mədəniyyətin inkişaf səviyyəsi müxtəlif təcrübələri mənimsəmək vasitəsi ilə sosial integrasiya proseslərini yaradır. Amma mədəni proseslərin qloballaşmasına görə hər mədəni institutun fəaliyyətinin çərçivələrinin genişlənməsi, onların hərəkətləri (qarşılıqlı təsirləri) tez-tez kəşiflər və qarşılıqlı obyektiv təsirlərə məruz qalır. Belə bir qarşılıqlı təsir və fəaliyyətin kəşf etməsi kitabxanaların və muzeylərin fəaliyyəti ilə əlaqədar da baş verməkdədir.

Müasir dünyada kitabxanalar və muzeylər açmaq, onları qoruyub saxlamaqda əsas məqsəd insan cəmiyyətinin qazanmış olduğu elmi və mədəni nailiyyətlərin mühafizəsinə olunmasına yönəlmişdir. Bu mədəniyyət ocaqları elm və mədəni dəyərlərin mənimsənilməsi üçün müxtəlif baxışları və millətlər arasındakı kommunikasiya, ünsiyyət üçün məkan, mürəkkəb məsələlərin həlli üçün, onlara cavab tapmaq üçün yaradılmış bir məkandır.

Müasir kitabxana, yalnız oxucunun və kitabın ünsiyyətinin ənənəvi yeri deyil, bu informasiya mərkəzi, mətbuat vasitələri ilə təchiz olunmuş, ənənəvi və müasir informasiya daşıyıcıları olan müxtəlif növ kompüter proqramları sisteminin tətbiq edilmiş müəssisə, elektron kataloq və internetlə təchiz edilmiş bir məkandır. auditoriyadır. Kitabxana həmçinin, mədəniyyət mərkəzi olub, əhalinin ünsiyyət etdiyi və asudə vaxtlarının məzmunlu keçirməsi üçün bir məkandır. Bununla yanaşı müxtəlif emosional təsir formaları və zamanın tələbatına uyğun olaraq oxucuların da dəyişilməsi prosesi baş verməkdədir. Məlumdur ki çox az müddət əvvəl kitab sərgilərinin ekspozisiyalarında yalnız bir qayda olaraq çap məhsulu istifadə edilirdi, lakin bu gün bu məqsədlə muzey xarakterli, maddi mədəniyyət əşyaları və müasir tədris vasitələrindən, komputer oyunları və CD-lərdən geniş şəkildə istifadə olunur. Müxtəlif mədəniyyət qurumlarının effektiv integrasiyası özünü muzey və kitabxanalarda təcrübəsində də məzmunlu şəkildə göstərməkdədir. Azərbaycanda son illər kitabxana təcrübəsində həyata keçirilən kitab sərgiləri və

təqdimatları zamanı sözün əsl mənasında muzey ekspozisiyaları yaradılır ki bu sahə də fəaliyyət ildən ilə genişlənir, əhatəli məzmun daşıyır.

Rusiya kitabxanalarının təcrübəsinin öyrənilməsi dəbu istiqamətdə əhəmiyyətlidir.

Rusiyada geniş şöhrət qazanmış və ölkə hüduqları xaricində kifayət qədər məşhur olan paytaxt muzeylərinin fəaliyyətinin yeni istiqaməti diqqəti cəlb edir. Hər il A. S. Puşkin adına incəsənət muzeyində mütəmadi olaraq "Dekabr axşamları" keçirilir. Peşəkarlar indiyə kimi "Azad roman"-sərgisini unutmayıblar. Bu sərgi Puşkinin yubileyinə və Yevğeni Oneğinə həsr olunmuşdu. Mədəni mərkəzlərdə, Kitab yayım mərkəzlərində, A. S. Puşkinin adına muzeydə bayramlar və ballar daim keçirilir. Bu tədbirlərdə İctimai kitabxanalar "qızıl əsrin mədəniyyət" vasitələrindən və öz arsenalından geniş istifadə edirlər.

Uzun illər "Lenin kitabxanasının" kitab muzeyində məşhur kitab həvəskarları və görkəmli artist N.P. Smirnova-Sokolskinin kabinetinin ekspozisiyası nümayiş açılmışdı. Burada yalnız yeganə nüsxədə olan unikal kitablar, həm də Puşkin dövrünün Peterburqu təsvir olunur, dövrün ümumi mənzərəsini yenidən yaradan çox gözəl predmetlər nümayiş olunur. RQB-nin (Rusiya Dövlət Kitabxanası) müasir kitab muzeyinin sərgi ekspozisiyalarının əksəriyyəti, həmçinin öz üslubu üzrə kitabda olduğu kimi əyani, predmet, integrativ, müasir ekspozisiyaların gözəl nümunəsini təcəssüm edir. Hal-hazırda RQB də klassik şəkillər və şəkillərin müxtəlif tematik ekspozisiyalarının ənənəsi formalaşmışdır. İstifadəçilərə xidmət işinə mane olmayan, Dekorativ sənətin müxtəlif tematik predmetləri nümayiş etdirilir. Belə ekspozisiyalar oxuculara yeni estetik zövq və idraki rəngarənglik gətirir.

Müasir mədəniyyətin inkişafında integrativ meyillər ilə yanaşı, digər amillər də inkişaf edir. Bunlara kulturoloji xüsusiyyətlər, kitabxanaların və muzeylərin çoxalması və yayılması tendensiyalarını göstərmək olar. Kitabxanalarda diyarşünaslıq informasiyasının fəvqəladə artmış müasir dövrü xarakterizə edir və müasir kitabxana fəaliyyətində əhəmiyyətli rol oynayır. Son illərdə məlumat axtarışı, arxiv işi, muzey fəaliyyəti sahəsində tədqiqat işləri ilə yanaşı ənənəvi diyarşünaslıq əsərlərinin toplanması, saxlanılması və təbliği sahəsində kitabxana tədqiqatları xeyli irəliləyərək tez-tez gündəmə gəlir. Nəşr edilmiş sənədlərin (hər şeydən əvvəl yerli sakinlərin şəxsi arxivləri hesabına) miqdarının artması, informasiya kütləsinin son dərəcə artması, kitabxanaçıların özləri tərəfindən həyata keçirilən tədbirlər diqqəti cəlb edir. Məsələn, Səhnamələr, tarixi hadisə və kənd sakinlərinin əhəmiyyətli hesab etdikləri təqvimlərlə əlaqədar materiallar, müharibə iştirakçıları, əmək veteranlarının lent yazıları, xatirələri əks olunmuş bütün materiallar kitabxanalarda təmərgüzləşir və burda zəngin diyarşünaslığın məlumat bazasını yaradır. Bu həmçinin kəndin və hər hansı bir regionun genoloji "ağacını", böyük ailələrin şəcərəsini, məntəqənin kiçik tarixçəsini əhatə edən bir muzey materiallarının ekspozisiyasını yaratmaq imkanı deməkdir.

Kitabxanalarda yalnız kitab və çap məhsulları ilə deyil, irəliləyən texnologiyanın imkanları ilə, məqalələr, eləcə də predmet reallıqları ilə, məişət predmetləri, konkret dövrün bədii surətləri, ədəbi həyatın aksesuarları, nişanlar, kolleksiyalar, medallar, orden, rəsm əsərləri də hal hazırda kitabxanaların kolleksiyalarında toplanmaqdadır. Son illər bəlidiyyə kitabxanaları şifahi informasiya mənbələrini toplayaraq maraqlı kolleksiyalar yaradır, fono və qədimşal mahnıları, videoyazıları, besik mahnıları, toy mərasimləri ənənələri, meyxanalar və digər folklor materiallarının toplanması ilə məşğul olurlar və proses bu gün də davam edir. Həmkarlarımızın regional mərkəzlərdən mütəxəssislərin iştirakı ilə tarixi etnoqrafiya tədqiqatları və ekspozisiyalarının təşkili, yerli tanınmış şəxslərin çap məhsulları və xatirə əşyalarının nümayişi, etnoqrafik ekspedisiyaların təşkil edilməsi, unikal nəşrlər, yerli və kəndli məişətinin predmeti ilə yanaşı qeyri-maddi mədəni irsin saxlanması (adətlər, yerli dialekt), toplanması təbliği kimi rəngarəng işlər

görülməkdədir. Yerli məktəblərlə birgə təşkil edilən və ictimai təşkilatlarının yardımları ilə regionun ekoloji ekspedisiyaları haqqında, onun fauna və florası barədə, təbii sərvətləri öz rayonu haqqında müxtəlif faktiki məlumatlar toplayır, mühafizə edir və təbliğini həyata keçirir.

Müasir dövr yeni-yeni texniki avadanlıq, kommunikasiya vasitələri, müxtəlif əməliyyatların həyata keçirilməsi məqsədi ilə xüsusi texnologiyaların zəngin olması ilə xarakterizə olunur. Bu zaman regional kitabxanaların ölkəşünaslıq resurs bazası gənc naturalistlərin (diyarşünasların, təbiətsevərlərin) gündəlik yazıları, video və sənədli fotoları ilə zənginləşir. Müasir muzeydə informasiya və kommunikasiya potensialı müəyyənləşir, onun əhəmiyyəti, kitabxananın vəziyyəti, əhəmiyyətli dəyişikliklərə məruz qalması baş verir.

Muzey kitabxanası universal informasiya sistemi kimi bütün proseslərin mərkəzində durur, kommunikasiya, monimental funksiyalarını həyata keçirir, bu zaman sosial-mədəni funksiyalar daşıyan muzeylərin əsas funksiyalar ilə sıx əlaqələr qərşıya çıxır. Müasir kitabxana muzey üçün muzeyin tərkib hissələri kimi öz rolunu anlaması və həyata keçirməsi son dərəcə təbiidir, belə ki, regional yaddaşın unikal mərkəzi olmaqla kitab sərvətlərini əlçatan edən və ona tələb yaradan kitabxanalar tarixi missiyasını yerinə yetirməkdə həm milli və də global miqyasda hələki yeganədir.

Ədəbiyyat:

1. Xələfov A. A. Kitabxana və cəmiyyət. – Bakı : Azəanəşr, 2012. - 360 s.
2. Xələfov A.A. Azərbaycanca kitabxana işinin inkişaf konsepsiyası. – Bakı : BDU-nun nəş-tı, 2012.
1. 3.Kazimi P.F. İnformasiya mühəndisliyi. - Bakı, 2011. - 236 s.
2. 4.Казими П.Ф. Гилмиянова Р.А. Библиотеки в социокультурном пространстве // Библиотековедение и информация. - 2013. - 2(11). – С..58-66.
6. Kazimi P.F.,Əfəndiyev F.M. Müasir sosial-mədəni mühitin öyrənilməsinin bəzi məsələləri // Elmi əsərlərtopluu / Bakı Dövlət Universiteti; Sosial və humanitar elmlərin müasir problemləri. 2015. –Bur. 14. - S.282-287.
7. Kazimi P.F. Rəsuli İ. Kitabxanaların muzey fəaliyyəti // Dil və ədəbiyyat / BDU. - 2014. - №3(87). – S.335-336.

*Парвиз Казими,
Ирада Расули*

МОНУМЕНТАЛЬНАЯ ФУНКЦИЯ БИБЛИОТЕК В СОВРЕМЕННОМ ЦИФРОВОМ ПРОСТРАНСТВЕ

В статье рассматривается деятельность библиотек музеев в современном цифровом пространстве, а также формы и методы пропаганды краеведческих материалов в глобальной сети путем внедрения современных технологий.

*Parviz Kazimi,
İrade Rasuli*

MONUMENTAL FUNCTION OF LIBRARIES IN THE CONTEMPORARY DIGITAL SPACE

The article deals with the activity of libraries of museums in the modern digital space, as well as the forms and methods of propaganda of local lore materials in the global network through the introduction of modern technologies.